

“Иэйии” коммерческой суох литературнай түмсүү

Кындыа кыһын тойууга

Дьокуускай * 2022

УДК
ББК

**“Иэйии” коммерческойа суох литературнай түмсүү
Салайааччы Афанасьев Илья Ильич- Алмаас**

Кындыа кыһын тойуга: *Хоһооннор, кэпсээн / хомуйан онгордулар
Саргылана Семеновна Федорова- Саргылана Сайын, Инна
Николаевна Николаева, Дьокуускай, 2022 с.*

Хомуурунньук кинигэ үбүн хомуйда: *Петрова Татьяна
Михайловна– Мойуу Кыыһа*

Бэчээккэ бэлэмнээтилэр: *Саргылана Сайын, Александр Заболоцкай*

Матырыйаалы танна: *Александр Заболоцкай*

Хомуурунньукка Сахабыт сирин саамай уратыта- кэрэ көстүүлээх,
тыйыс тыыннаах кыһын туһунан айымньылар киирдилэр. Бу дьыл
кэмигэр анаммыт тапталы, иэйиини, махтал сылаас тылларын
кинигэттэн булуоххутун сөп.Ааҕааччы киэн аранатыгар ананар.

УДК
ББК

Федорова С.С. , Николаева И.Н,
составление, 2022

*Хаар – ырыа, хаар- хохоон
Иэйишлин биир дорбоон
Сыарбалаах ат, чуораан
Салааска, халтараан.....*

Үтүө кыһынны кэмнэринэн биир дойдулаахтарбыт!

«Иэйии» республикатааҕы литературнай түмсүү коммерческойа суох тэрилтэ буолбута иккис сылыгар барда. Түмсүү саха тылын, литературатын сайдытыгар үлэлэһэр сыаллаах – соруктаах тэриллибитэ. Салайааччы Илья Ильич Афанасьев-Алмаас биир санаалаах дьону түмэн, утумнаах үлэни ыттар. Түмсүүбүтүгэр 32 айар дьобурдаах дьон сылдыар. Биһиги кэжкэбитигэр Саха сириг суруйааччыларын сойууһун чилиэннэрэ Ирина Колодезникова- Ымыы, Галина Иванова- Айтыына Уран, Ылдьаа Хоточчу курдук чабылхай дьоннордоохпут. Кинилэр сүбэлэринэн түмсэбит, санаа – соргу булабыт. «Иэйиибит» Саха сириг араас муннуктарыгар баар литературнай түмсүүлэри кытта ситимнээхтик үлэлэһэр. «Сыккыс»(Горнай улууһа), «Ньургуьун»(Мэнэ- Хагалас), “ Эйгэ”(Дьокуускай к.), “Өлүөнэ долгуннара” (Хагалас), “Ньурба уоттара» (Ньурба улууһа), “Отуу уота” (Нам улууһа), «Уһуктуу»(Уус- Алдан), «Көңүл»(сомоҕо түмсүү) ыкса сибээс олохтоон литературнай тэрээһиннэри ыттар, айар дьобурдаах дьону көбүлүүр, түмэр.

Бу бүгүн эн ытыскара сыа хаар сылааһынан угуттуур кинигэ- эмиэ үгүс дьон үлэлэспит, республикабыт араас муннуктарыттан хомуллубут дууһа сырдык утахтара, ыраас хаар күлүмүрдэс кыырпахтара. Саха кинитэ кыһыннаах буолан тыыннаах, кыһыннаах буолан эйэйр куттаах. Кыһын диэн хаар. Хаар – биһиги дьолбут, саха кинитин олобун саамай ыраас, саамай иэйиилээх аргыһа. Хаар ыллыыр, оонньуур, кини- оҕо сааспыт доҕоро. Хаар түһээтин кытта ойон тахсан хаары оймоон, хаар киһи төкүнүтэн, бырахса- тамныы оонньоон аҕай кэллэхпит. Арай кыһыммыт хаара суох буоллун, оо, олус да курус биир тэн хартыына буолуох эбит. Дьэ, онон сиэттэрэн, биһиги түмсүү хаары туойуохха, кыһыны хойууохха диэн ыңырыы ыттан Хаар уонна Кыһын туһунан хоһооннору биир сиргэ түмтүбүт. Онон күндү ааҕааччы, бүгүн «Иэйии» коммерческойа суох литературнай түмсүү көбүлээһининэн тахсыбыт үһүс кинигэбитин тутан олоробун.

Хаары таптаа, хаары туой, хаар курдук ыраас дууһалан, хаар курдук сырдык ыралан!

*Саргылана Федорова- Саргылана Сайын,
“Иэйии” коммерческойа суох литературнай түмсүү
салайааччытын солбуйааччыта.*

Хындыа кыһын тойуга

Андреев Егор Ксенофонович - Хоһунай.

Тымныы оҕус күрдьүөтүүр.

*Тымныы оҕуспут дьэ күрдьүөтүүр,
Туйабын тыаһа тыйыстык чынкыныыр,
Дьыбар тыына тумана бурҕанныыр,
Көхсүн тыаһа күүстээхтик күрдүргүүр.*

*Туохтан маннык уордайбыта буолуой,
Уоскулан булбакка күрдьүөтүү турдабай?
Сылаас тыыны муоһунан силэйдэбэй,
Тымныы кэми эргитиэн баҕардабай ?*

*Айманар бар дьонун алгыһын иһиттэбэ,
Адьанар айылҕа ынчыгын биллэбэ.
Харысхал күөнүнэн көмүскэл буоллаба,
Харанга күүстэри халбарытан бардаба.*

*Хапсык ыарыыны дьарыйыан баҕардаба,
Хайтарбыт дьоннорун көмүскүөн санаатаба.
Дьыбар күүһүнэн сир ийэтин үүйдэбэ,
Ситэри силимнии адьарай ааннарын саптаба.*

*Ирбэт тон дьэ, чингэн эттэбэ,
Чэгиэн тымныыны олохсутан эрдэбэ.
Кырыа симэхтээх кыһыны эргиттэбэ
Ыраас халлааннаах сулустары уматтаба.*

Амма.

Кыһынны оһуордар.

*Түннүкпэр кырыа ойуу түспүт
Тымныы тыын дыкти оһуордаабыт,
Тыйыс түүн симэх ыйаабыт
Түүнгү түүл кэрэтин ойуулаабыт.*

*Онно үөмэх сулустар күлүмнэрэ
Дырим кырыа үрдүк халлаана,
Онно чуумпу ойуур оһуордара
Дыкти кэрэ хаар хайалара.*

*Онно муус килиэ хонуулара
Хаардаах сибэкки кэрэлэрэ,
Оһуор - ойуу сиппит силиктэрэ
Харахтыын күлсэр айылба симэхтэрэ.*

*Онно, уулар куттаах ойууга
Обо сааһым сөхпүт харахтара,
Сырдык санаа кырыа тыыннара
Тыйыс кыһын оһуор бэлэхтэрэ.*

Атласов Петр Николаевич.

Кыһын кэрэтэ.

*Кыһыммыт тусна кэрэлээх,
Кэтэхэр элбэх кэһишлээх.
Кэккэлээн кэлэр иэйишлээх,
Киэхээлэр уһуур кэмнэрдээх.*

*Кыһынҥы тыаба хааманҥын,
Кырыаны ыга тыынанҥын,
Сэргэхтик туттан сэгэйиэн,
Сэбэрэн тупсан кизэргэйиэн.*

*Сангалыы санаа мунньунан,
Сахалыы нарын тылгынан
Кыбыстан таалан турумаар,
Кыһыны таптаан хоһуйаар.*

*Сахалар төрүт олохпунт,
Сайдар элбиир саҕахпыт,
Кыраман түбүк эбиллэр
Кыһынтан элбэх тутулар.*

*Кыһыны үөрэ көрсөммүт,
Кырыатын саба үрэммит,
Кыайар дыкти кыахтаахпыт,
Кыһан тахсар күннээхпит.*

*Кыһарбан тымныы айылба,
Кыһаллан айбыт, бадаба,
Ол иһин өлбөт тыыннаахпыт,
Олохтон үөрэр саннаахпыт!*

* * *

*Ирбэт тон сайар сылааһа
Ис куттан сабан сыдыаайар.
Мин дойдум намылхай хаара
Ытыспар уулан налыяр.*

*Сып-сылаас хаарбыт тэлээрэн
Сир үрдүн сабан мангхатта.
Тыйыс дыбартан харыстаан,
Таптал кутаатын уматта.*

*Айылбам тыйыс тыыныттан
Хас биирдии кыырпах аайыттан
Нарын оһуор ойуу айыллан,
Иэйиини сабар сыыйыллан.*

*Көрөбүн оһуор ойууга
Сир Ийэ киэргэл симэбин.
Күөх сирэм кырдал хонууга
Кыталык түһэр үнкүүтүн*

*Алааһым быйан дуолугар
Көрүлүүр дьөһөгөй үөрүн,
Сахам сылгытын кутугар
Сасыт омукпут саргытын.*

*Манган хаар, эргийэн түһүүй,
Дойдубун сылаастык бүрүй,
Намыын дорбоону дьүрүһүй,
Хас биирдии сүрэби үллүй!*

Уус Алдан

Афанасьев Илья Ильич - Алмаас.

Саҥа хаар.

*Айаным сирдьитэ-аргыһа
Айылҕам кэрэтэ- мааныта,
Аартыгым алгыстаах суолдьута
Аргыйдык тэлээрэр... маҥан хаар.*

*Сабабы бүрүйбүт былыттар
Саҥа хаар аргыстаах усталлар,
Сулустар ыраахха сүппүттэр
Суугунуур тыалбынаан сасыттар.*

*Набыллык ыраахтан ыһара
Кэрэ санаам дыкти ымыыта,
Айылҕам бу ыраас көстүүтэ
Абылыыр оһуордаах изиитэ.*

*Сирдээҕи айаммын күөйэрэ
Сылаастык иннибэр түһэрэ,
Соботох айаммын алгыыра
Сайыһа, кэннибэр хаалара.*

Баишева Марелла Афанасьевна – Сайдыына

Кырыа кыһын барахсан.

*Кыыдааннаах кыһыммыт кырыатынан кылбайан
Күһүммүтүн үтүрүйэн, кимиэллээхтик тиийэн кэллэ,
Томороон тымныытынан кымньыылаан
Ылаангы күннэритин антах үтүрүйдэ,
Сыа хаарынан үлүктээн сири-дойдуну бүрүйдэ.*

*Кылбаа манган кыһыммыт көрүөхтэн туспа кэрэ –
Барыта сып-сырдык, ып-ыраас, сибиэхэй...
Хоп-хойуу туманнаах салгынга
Оһох үөлэһиттэн тахсар бур-бур буруо быыһынан
Ыһыахтана оонньуур кыымнар ураты кэрэтик көстөллөр.*

*Хантайан халлааны көрдөххө сулустар мичээрдиир курдуктар,
Чыпчынныы-чыпчынныы умайан суолбутун сырдатан биэрэллэр.
Аам-даам тымныыга дьүкээбил суһумнуу оонньуура
Айылба маанылаах көстүүтэ буоларын ким мэлдьэһэ барыабай?
Кырыа кыһыммыт кэрэтэ ити эрэ буолуо дуо?...*

*Уу-чуумпу нуһаран киэһэлэр сатыылаан,
Дьыэ айы хабылык, хаамыска, таабырын таайсыыта
Кылгас күннэргэ турары-турбаты сэргэхситэн,
Тыа ыалын күннээҕи түбүгүттэн сылаатын таһааран,
Санаатын сааһылаан, мэйиитин сынньатан дуоһуталлар.
Аан дойду кэтит киэлитигэр Сахабыт Сирэ барахсан*

*Тоһуттаҕас тымныытынан аар-саарга аатыран,
Үүт хойуу тумана ырыаҕа ылланан,
Игээйэр икки атахтаах үмүөрүһэ түмсэр сиринэн буолла.
Чэгиэн доруобуйа төрдө уһун кыһыммытыгар сытарын
Олох олорон истэхпит айы эппит-хааммыт билинэр.*

Кыһыны таптыбын.

*Сахам сирин кыһына,
Эн тымныыгын, тыйыскын,
Ол эрээри эйшигин
Мин туохха да биэрбэппин.*

*Кыһын төрөөбүт буоламмын
Тулуурдаах эбиппин мин,
Туохтан да чабыйбаппын,
Толлубаппын, самныбаппын.*

*Ахсынньыны ахтабын,
Туманы, хаары хайбыыбын,
Силлиэ, буурба да түстүн,
Мин кыһыммын таптыыбын.*

*Дьоллооххо тымныы сылаас,
Хараҥаҥа түүн сырдык,
Сулустар түннүгүнэн
Мичээрдииргэ дылылар.*

Бурцева Антонина Романовна- Далаһа

Тымныы оѳус уонна Дэллэ

Кэпсээн. Корякин И.

“Бык холода” хартыынатыгар олоѳуран.

Сээркээн сэһэнньитинэн биллэр, сир түннүгэ оѳонньор-Дэллэ тохсунньу тоһуттар тымныытыгар атынан от тизэйн иһэр. Ата Ураанньык кулунчугуттан киниэхэ үөрэнэн, соруйтарыыта, саната суох өйдөһөр буолбуттара ыраатта. Кырдыаҕас ат биир күрүс иннин диэки дьүккүйэн иһэр. Дэн-дэн Дэллэ үтэ онгостубут тон арытыын тооромоһун сизбиттэн хостоон, “тос” ғына кыратык эмти ыстаан айағын минньитэр. Кининэйэн ыллыырын быыһыгар олох туһунан толкуйдуур, уруккуну, билиннини ырытар, халлаан туругун көрөр. Оннук иһэн нуктаан ылбыта дуу, илэ эбитэ дуу барбатах балык миинин курдук хойуу салгын иһиттэн чолбон курдук уоттаах харахтаах, сана төрөөбүт ый тизэрэ сытарын курдук дьырбыы муостаах, икки муннун хайаҕаһыттан күрүлгэн күрүлүү-харылыы сытарын курдук, тымныы тыын бурҕачыйа оргуйар Тымныы оѳуһа утары көрөн турар эбит.

Оѳонньор: «Бабат-татаг, туох буолан мин иннибин быһа хаамтын, уоттаах чолбон хараххынан утары көрдүн,»-диэн эппитин билбэккэ хаалла. Онуоха оѳус тымныы салгыны тыһырҕаччы түөһүнэн тэлэйэн, күн эргииринэн устан кэлэн, ойоѳолуу түһэн сир түгэбиттэн энсиллэр кэриэтэ сана таһаарда, тыл эттэ:

-Дэллэ оѳонньор, сааһын тухары мин туспунаан саныыр санаан сардангата алларааттан тыган, толкуйдуур ох тылларын муус ойоѳоспун булан, кэмэ кэлэн кэпсэтээри бэттэх кэллим, илэ көһүннүм.

-Тымныы оѳус, көрсөр күннээх, эн мин дэһэр кэмнээх эбиппит дуу? Бачча сааспар дылы тонгон-хатан, эн күннээн-күөнэхтээн, таптаабыккынан тутар-хабар кэмин ааһарын кэтээн да бизэрээхтибин. Күн тэмтэйэ ойор күнүн, кутуйах хаамытынан уһуурун күүтэбит. Эн тоѳо бургучуйар муус тыыннынан тонорон тыынар-тыыннааҕы олус өр боѳуордағын, тууяағын- хаайағын?

-Кырдыаҕас, ити ыйытыгыгар эппиэккин бэйэн билэр буолбуккун көрөн, бу атах тэпсэн кэпсэтэ иһэбит. Кэнэбэһин кэлэр кэмнэ, үүнэр

Кындыа кыһын тойуга

күнгэ сана таһааран сэхэргээр, уура сылдьан оҕо дьонно тиэрдээр. Мин бу дойдун харабыла, сир ийэбит бэйэтэ төрөппүт оҕотобун. Бу ампаардаах ас курдук баай, сирин анныгар дьикти хаһаастаах сир көрөөччүтэбин-харайааччытабын. Мин суоҕум буоллар араас дойду сиик тыыннаах, симэһин хааннаах икки атахтааҕа өлөрсүбүт-өһөрсүбүт, өһүө сууларар бөрүкүтэ суох кэмнэрин бүрүүкэппит, сирбитин-дойдубутун атыяхтаах уу курдук аймаабыт, иннэри үктээбит буолуо этилэр. Эһигини буоллаҕына, босхо бастаах борон ураанхайдары, уорар-талыыр адынаккыт, инсэ-обот майгыгыт суоҕун иһин, мас көнө сүннүлээххитин билэн, чэчирэтэн, буору бааһыртаран, ытыһын үрдүгэр түһэрэн илдьэ сылдьар. Онон биир баайыыга, биир ситимнэ тиһиллэн, толорсон олодохпут.

-Этгэххинэ эмиэ да сөп курдук, кэпсээтэххинэ кэрэхсэбиллээх курдук.

-Ырааҕынан ыаттахха, киэн сиринэн тэлэһийдэххэ Аан дойду туллубат туттааҕа манна баар. Килбэйэр киинэ биһигиттэн тутулуктаах. Игэйэр икки атахтааҕы, сүүрэри-көтөрү имирэ эһэр, хорулуу-харылыы тохтор, үлүскэн күүс манна бохсуллан сытар. Ол күлүүһө мүччү бардаҕына күн туллар, күһэнэ быстар кэмэ, этэн баран эһирийиэх иннинэ буолуон сөп.

-Тымныы оҕус, ол быыһыгар, сураҕа самаан сайын өнүрүк куйааһа биһиэхэ, тымныы кыһын кытаанаҕа манна баар дииллэр. Аан ийэ дайды хатабалаан икки дьыл кэммин чыпчаал көстүүтүн көрөр дьоллообут, ыарахантаан толлубат, эрэйтэн иннибэт, киһи киэнэ килбиэннээҕэ буоллун диэн итиинэн, тымныынан уһаардаҕа-хатардаҕа, сылайбат сындааһыннаатаҕа, киил былчыннаатаҕа. Дьааттаах үөн-көйүүр, үүнээйи биһиэхэ айыллыбатах, көтөр төрүүр-үөскүүр биһигэ-уйата манна быйаммыт, төлкөтө түспүт дэһэллэр.

-Дэллэ, анаарарын далааһыннааҕын бэлиэтии көрбүтүм ыраатта. Туох барыта төрөөбүт сиригэр, ийэтигэр төннөр. Сахабыт сирэ-ийэ сир буоллаҕа.

Кэпсэтиини истэн, сөпсөспүт курдук ата кистээбитигэр Дэллэ ходьох гынна, тымныы этин-сиинин ыга тутан баран мүччү туппутун биллэ. Олох чугас балаҕанын буруота халлаан диэки хороччу тахсарын көрдө, ыта үрэн моргуйда.

Данилова Анна Семеновна-Сарыада

***

*Чараас, чараас нуолур солко,
Хаарбыт түһэн бүрүйбүт,
Ача күөбэ отум үрдүн
Тымныытынан хаарыйбыт.*

*Туман түһэн, кыһын түөкүн,
Буруйдарын кистээбит,
Былыт курдук үрүн көппөх
Суорбанынан үллүйбүт.*

*Хатын нарын сэбирдэбин
Киистэтинэн кизгэппит,
Сатамматах ойууларын,
Сиргэ тамнаан кэбиспит.*

*Тула өттүм иһийбиттии,
Уу-чуумпуга налыйбыт,
Арай хабыс, тымныы тыалчаан,
Ойуур устун мэниктиир.*

*Ыллык суолбун, кисти саба
Хаарбыт түһэн кистээбит,
Сылдьар ыырбар халын хаары,
Бүөлүү ууран кэбиспит.*

***

*Таһырдыа намыыннык хаар түһэр,
Үүммүт күн кэрэтин чингэтэ,
Кыһыммыт бастакы илдьитин,
Бу үрүн хаарынан тиэртэбэ.*

Хындыа кыһын тойуга

*Хаар түһэр, мин санаам санныгарын,
Бу хаарга ууларан ыытаары,
Сүрэбим муһурбут чэҥнэрин,
Уу гынан көтүтэн илдьээри.*

*Дууһабар ытылбан ытыллар,
Хаар тэнэ кэрэбэ тардыһар,
Олобум биш кэрэ кэрдиһин
Үрүҥ хаар үлүктээн эрдэбэ.*

***

*Эн кэтит санныгар тайанан,
Эн күүстээх илиигэр уйдаран,
Синньигэс бишбиттэн өйөтөн,
Эргийиэх эдэр саас вальсыгар.*

*Үрдүбэр манган хаар үҥкүүлүүр,
Тэлээрэр, ымсыырда эргийэр,
Ол хаардыын эн биһи уйдара,
Бу таптал вальсыгар эргийиэх.*

*Эн кэтит санныгар оргууйдук,
Төбөөбүн сыһыары тутабын,
Дьин таптал кыымыгар уйдара,
Дьоллонон сэгэйэ күлэбин.*

*Доборуом, эргийиэх дьоллоно,
Ааспыты санаһа, ахтыһа,
Эдэр саас кэмнэрин эргитэ,
Иэйиигэ иккистээн үктэнэ.*

Данилова Зоя Никандровна- Кэкэрдэ.

Кырыа ырыата тылынна.

*Кыһынны түүннү харанга
Кырыалаах түннүк хараба
Кубулбат түлүк хааланар
Кутулар түүлүм хаалларан!*

*Көстүбэт сулус туманга
Көбүйэн курус тумнарда
Көһүйбэт сүрэх тымныыга
Көмүөллүү сүүрдэр тымырга!*

*Куйаартан уйан толордо
Кулуһун уоттуу тохтоомо
Кутулар сохсо тылларым
Курулуу охсо тыллаарың!*

*Көмүстүүр ыйым туолуута
Көрсүөхлүт ыйар туонугар
Кынаттаах сындыыс түгэни
Кыырайа сырсыам түүннэри!*

Кыламан кырыата.

*Кыламан быһынан кылатар
Кылбайар бүтүннүү кыырпахтар
Кыһыным быһыыта кыыһырар
Кэлбитин биллэрэн кыланар!*

*Кыычыргыы барыта кырыалаах
Кыыдааннаах буурбата кыыратар
Кыдымах букатын көмүрүө
Килбэйэр барыкка көмүллүө!*

*Киэргэттэ былааптын курдаттыы
Кэрэтик бүрүйбүт кытыылыы
Көрөбүн быһыбай кылаанын
Кыыраба бэлэхтиир кылаатын!*

*Кылбаарар баттахпар кэмнэрим
Кымыстыыр биһирэм күннэрим
Кыйдыахха бытаардар күүстэрин
Кыайаммын баҕабын көрсүөхпүн!*

Евсеева Каджана Николаевна - Чэлгийэ.

* * *

*Кыракыйкаан оҕо сааһым
Ааспыт кэммин санатта.
Оскуолаҕа үөрэммит кэмим
Бу баардыы элгнээн көһүннэ.
Кыһыммыт тымныы буолара.
Хаатыгканын чочугураан,
Былаатынан тууна баанан,
Баата ыстаан кэтэн,
Үөрэнэ үөрэ-көтө ойорум.
Биш да күнү көтүппэккэ,
Тымныыттан чаһыйбакка,
Билии ыла үөрэххэ
Ыллык устун барарбыт.
Көрөбүн кып-кыра кыысчааны.
Хап-хара хараҕа чобулуйан,
Харанга-тымныы диэбэккэ
Тиэтэйэ- саарайа хаамарын.
Сулустар халлаанга дыримнээн,
Ыйбыт уота сырдатан,
Ардыгар хаар кыыдамнаан,
Дыктитик сөхтөрө күлүмүрдээн,
Алмаас тааһы санатар.
Билигин саныыбын ол кэми.
Оҕочоон сылларым күннэрин.*

Үндэс кыһын тойуга

* * *

*Бурбаннас тымныы тыыннаах,
Хойуу туман үллүктээх,
Сүргэни баттыыр аналлаах
Кыһыммыт күнэ үүннэ.
Халлааммыт туманга сүттэ.
Күммүт отой да саста.
Обо-уруу дьыэбэ бүктэ.
Кыыл-сүөл абыяата.
Сылаас сири булла.
Дынгнээх тымныы бүрүүкээтэ.
Кыһыммыт баарын лаппа биллэрдэ.
Хаамыы-сиими абыяата.
Арай ситим үлэтэ үксээтэ.
Алтыһыы күннэтэ элбээтэ.
Дьанмыт көстө абыяата.
Дыкти кэм тийиэн кэллэ.
Олох оломо салбанна.
Си дьүгээр буолла.
Хайдахтаах да тымныыга
Куттаммат саха кинитэ.*

Егорова Галина Ивановна-Эбэ кыыһа.

**Дьол-соргу суолунан
хаамсыабын.**

*Билгэ хаан ыйынан сирдэтэн,
Күлүмнэс сулустар быыһынан,
Дьүкээбил долгунун суолунан
Кэллэбэ Сана дьыл сандааран!*

*Дьылбытын дьохуннук көрсүөбүң,
Сангалыы турукка кириэбүң!
Тулалыыр эйгэбит сыдыайдын,
Үөрүүнү үксэтэ сырдаатын!*

*Айыылар алгыстаах тыллара
Үөһэттэн чуораанныы чугдаардын,
Өй-санаа туругун түпсардын,
Кэлэр кэм кэскилин түстээтин!*

*Хаан-уруу аймахтан бэриллэр
Күүспүтүн-уохпутун түмэммит,
Олохпут онкулун салайсан
Дьол-соргу суолунан хаамсыабын!*

Ахсынньы 2020 с.

Манган хаар үнкүүлүүр.

*Хаар, манган хаар үнкүүлүүр,
Силлиэ тыал өрүтэ көөчүктүүр,
Тулабар илгистэр, эргийэр,
Көмнөх хаар күөрчэхтии ытыллар.*

*Хаар, манган хаар үнкүүлүүр,
Түү буолан салгынга көччүйэр,
Лаампа уот сырдыгар эргийэр,
Дьикти таас өнгүнэн күлүмнүүр.*

*Хаар, манган хаар үнкүүлүүр,
Сылайбыт тыал дьэ симэлийэр,
Айылба өрө тыынар, чуумпурар,
Кыһынгы кэрдиискэ киллэрэр.*

*Хаар, манган хаар үнкүүлүүр,
Сөп буолан набыллык сытынар,
Сир үрдүн суорбанныы бүрүйэн
Дойдубут иччитин уоскутар, утутар.*

2018 сыл

Иванов Илья Васильевич – Хоһуун.

* * *

*Кыһын кылбаа сабыытынан,
Кылыгырыыр кырыатынан.
Кэрэхсэтэр өрүү миигин,
Кууһан ылар дьыбарынан.*

*Кырпай хаардаах кэриитинэн,
Кырымахтаах кэрэтинэн.
Күндүмсүйэр өрүү миэхэ,
Көмүктүүрэ көстүүтүнэн.*

*Кыйыһыйар чысхаанынан,
Кыһарҕаннаах тымныытынан
Куппун-сүрбүн чөллөйдүүр
Киппэ, чоруун туруктуур.*

*Кыһын, кыһын быһыытынан
Кымыстаатын уораанынан.
Кэрэхсэтэ өрүү миигин,
Кууһан ыллын дьыбарынан.*

Ахсынны Ыйа.

Күн кылгаан харана бар *БЙА*
Сабардыыр түргэнник хал *БЙА*.
Сатаатар сыдыаайах аат *БЙА*,
Кэриигэ кыһаахтыыр кыр *БЙА*.

Ахсынны аам-даама арг *БЙА*,
Кымаахтыыр иэдэспин хаар *БЙА*.
Чысхаантан иэдэним аһ *БЙА*,
Хаамабын титирии ат *БЙА*.

Чабыллар чолбонтон чаб *БЙА*,
Чоргуйбут халлаанга тырг *БЙА*.
Сурулуур сындыыс уот дыг *БЙА*,
Сандаараат сүтэр дии дьыл *БЙА*.

Тыал түһэн от дуомун сахс *БЙА*
Син мэнээк көтүттэ ыт *БЙА*.
Хам бааллан сытартан ытт *БЙА*,
Ыт үрэр ыраахтан барг *БЙА*.

Оол, көрүүй түннүклэр хар *БЙА*,
Сырдатар тиэргэммин таар *БЙА*.
Дьиримнээн бу түүнү таһ *БЙА*,
Үтэйэр бүтэйи хаһ *БЙА*.

Сып-сылаас дьизм аанын ар *БЙА*
Киирэбин тымныыттан маннь *БЙА*.
Сылайбыт атахпын хат *БЙА*.
Олоруом бу курдук нал *БЙА*.

Иванова Степанида Николаевна–Санаара.

Сага хаар.

*Ааспыты соробун сабыахха диэн,
Куһаҕаны барытын умнуохха диэн
Сага хаар түһэр,
Ып-ыраас, сып-сырдык!
Ыраас санаа курдук.*

*Тиэтэйбэккэ суол устун,
Санаабын кытта бииргэ
Хойуу хаар быыһынан
Дьаарбайа хаамабын.*

*Бэс мастарым барахсаттар
Хаар кизэргэлин кэтэnnэр
Киэмсийэн тураллар,
Хотун дьахтар курдуктар.*

*Дьахтар маннык буолуохтаах,
Маанытык көстүөхтээх,
Көнөтүк туттуохтаах,
Төбөтүн үөһээ көтөбүөхтээх.*

*Бэйэтин көрүнүөхтээх,
Дьохуннаах буолуохтаах,
Үөрэ-көтө сылдьыахтаах,
Уонна дьоллоох буолуохтаах!,-*

*Диэбит курдук тураллар.
Сага хаары бүрүнэн,
Манан сангынньах кэтэnnэр.
Хаар быыһынан мастарбын*

Үндья кыһын тойуга

*Одуулааммын мин турдум,
Ымсыыраммын өр көрдүм.
Кинилэргэ кыратык
Майгыннаахпын баҕардым*

Хатын.

*Күһүңгү айылҕам көстүүтэ
Долгутта мин чараас дууһабын,
Ол, көрүүй, хатынмыт барахсан
Көмүскэ симэнэн турарын.*

*Сүктэр кыыс кэриэтэ сотору
Хаар манан таҥаһын таҥныаҕа,
Киэргэлэ ыраахтан дыримнээн
Баай Далбар Хотуннуу көстүүбэ.*

*Сандал саас буолуута хатынмыт
Кыһыҥгы кырыатын тэбэнэн,
Сааскы күн уотугар сыламнаан
Күн аайы чэлгийэ тыллаҕа.*

*Сайыммыт кэлиитэ хатынмыт
Мааны кыыс таҥаһын таҥныаҕа,
Күөх солко суугунас таһаатын
Күн уота күлүмнүү оонньоһуо.*

*Ол курдук олорор олохпут
Кэм аайы ураты дыктилээх,
Бу курдук сиздэрэй көстүүдээх
Буолуобар мин олус баҕардым*

Капитонова Александра Ивановна.
«Сыккыс» литературнай түмсүү, Горнай улууһа.

Кындыа манган хаар.

*Кылбаа манган хаарга
Саҥа суол хаалларан,
Мин бүгүн табыстым
Чугастаабы чагдабар.
Чэбдик салгыны тыынан
Иэдэстэрим тэтэрэ кыыһаллар.
Тула барыта
Үрүн түүлүнэн бүрүллэн,
Чуумпуктук иһийбит.
Арай мин сүрэбим
Түгэбэр сөнмүт,
Таптал кыыма
Бу тунал манган
Кындыа хаартан,
Сырдык эйгэбэ тардыста.
Туох эрэ саҥаны кэтэһэн
Үөрүүнэн сүрэхпин
толордо.
Оо, үрүн хаар, манган хаар,
Үлүктээ дойдубун
Кындыа манган хаарынан...*

Үндья кыһын тойуга

* * *

*Күһөрү кыһын
Күрүөм иһин
Көмүрүө хаарынан
Көмнө кылбаарда..*

*Кылбаарда тэлгэхэм
Манан көбүөрүнэн
Мичийэ сандааран
Көһһүөрдэ санаам...*

*Санаам ситимэ
Холбонно хоһооммор,
Кырнай хаар кэрэтэ
Кизэргэттэ тулабын...*

*Тулабын тупсара
Хойуу хаар үлүктүүр
Сибиеһэй салгын
Санаабын сайбыыр...*

Кожуров Степан Егорович-Ыстапаан Таастаах.

Манган хаарым кыырмаба.

*Дойдубар манган хаар кыыдаамныыр
Оргууйдук эргийэ, тэлээрэ ыһахтыыр
Кыһынгы ыраас салгынын бэлэхтиир
Отун-маһын сэрэммиттии үллүйбэхтиир*

*Оо, дойдум миэхэ сырдыккын, кэрэбин
Олоххо сангалыы сыдыаайан киирэбин.
Хаар кыырмабаһын киэргэлинэн иилэбин
Саҥа дьылбыт киэһэтинэн үөрдэбин.*

*Кэтэһишлээх кэм үөрүүнэн үнкүүлүөбэ
Манган хаарым кыракый кыырмаба
Күнүм уотугар күлүмүрдүү тыгыаба
Хаар сылааһынан илгийэ көрсүөбэ*

*Болугур нэһилиэгэ-Мындабаайы
бөһүөлэгэ. Чурапчы оройуона.*

**Кыһын Саха сириттэн
сабаланаар.**

*Тымныынан хам ылар кыһыннаах.
Аам–даам тумарык салгыннаах.
Кырса түүтүнүү хаар үлүктээх
Сага дьылы көрсөр үөрүүлээх.*

*Кыһын Саха сириттэн сабаланаар.
Харыйа күөх уотунан сандаардар.
Оҕо-аймах мустар чабыйбакка.
Тымныы оҕуһуттан куттаммакка.*

*Күммүт кылгаһыттан халлааммыт
Дьүкээбилин уотунан сырдаппыт
Кустук араас өнүгэн дьиримнээн.
Үөрдэр дьэрэкээн кэрэ үгкүүтүнэн.*

*Кырыа кыырабынан күлүмнэтэн.
Бийбыт үөһэ ойон тахсан күндүтүйэн.
Мооруос оҕонньор суолун сырдатар.
Дьолун-саргытын тиэрдээри ыксатар.*

И:12:2021 сыл.

Коротова Екатерина Алексеевна - Кэтии Лэчил

Үрүн хаар үөрүүтэ.

Үрүн хаар үлүктүүр
Үрүмэ былыттан,
Үүт манган түү курдук,
Үөһэттэн тэлээрэр.
Сымнабас суорбанныы
Сылааһы угуттуу,
Сир кырсын бүрүйэ,
Сып-сылаас хаар түһэр.
Маннайгы хаарбытын
Мичээрдии көрсөбүт,
Минньигэс сиэннэрдиин
Мэниктии тахсабыт.
Суолбутун хаалларан,
Субуйа сүүрэбит,
Оһуору-мандары
Ойуулаан ыһабыт.
Хаар киһи оңорон,
Харахтыын сырдыыбыт,
Хаарынан тамнаһан,
Хаһыылаах ойобут.
“Санныга ууллубут
хаарбытын” умнабыт,
Сылаас хаартан үөрүүбүт
Сааспытын киэр илгэр.
Сиэннэрдиин ооньуурбут,
Сырсыһа сүүрэрбит
Саҥа хаартан үөрэрбит-
Сэнэхпит бэлиэтэ.

Кыһыммыт кэлиитэ

*Кыстык хаарбыт дьэ, түстэ,
Кырна хаарын дьэ,ыста,
Күммүт былыкка саста,
Кыһыммыт кэлэн үөртэ.*

*Обо-аймах турунна,
Хатыыскалыы ыстанна,
Үөрүү-көтүү үксээтэ,
Күлүү-салыы элбээтэ.*

*Сирбит кырса киэргэннэ,
Сабынньахха сууланна,
Куруһуба халадаайын
Куудара хатын иллиинэ.*

*Ообуй ситимэ былаат,
Оһуор-дьарбаа ытарба,
Ойуур тыабыт симэбэ,
Олус даҕаны кэрэбин.*

Ксенофонтова Светлана Егоровна - Илгэйэ

Кыһын.

*Күн тойон оноһуута,
Бй ыалын аҕата.
Кыырыктаах баттахтаах,
Кылааннаах кырдыаҕа,
Сулустартан тиниллибит
Түүн түөһэ бэргэхэлээх.
Сардангалаах саҕалаах,
Халыг былыт сабынньахтаах
Куугунуур буурҕалаах,
Курус тыал курдаах.
Күлүмүнэ күүлэйдиир,
Дьүкээбил үтүлүктээх.
Көмүрүө тилэхтээх,
Хаар манган этэрбэстээх.
Кыыдааннаах тыыннанан
Тыастаахтык тыһырбаан,
Кыахтаахтык кымаахтаата.
Кыстык кыһы часкытан
Кырыаларын тылыннарда.*

Кындья кыһын тойуга

Кыбыталаан ыйатта.
Тырымныы сыппыт уулары
Торолута тонортоото,
Туналыта туруортаата,
Ньалбаарыта имэрийдэ,
Халтарытар ньуурдаата,
Бытарыйар аналлаата.
Киэн сиринэн кэримнээтэ,
Кыстыктарга сырыыланна,
Кымныытынан сыспахтаата.
Кырыытыттан хаалларбакка
Харбыалаһан хаххалаата,
Кылбаарыйар кырсылаата.
Кыра кыылы кыайбата,
Тайах ыалы сиппэтэ,
Дьылээхтэргэ киирбэтэ,
Хотоннорун хопото.
Тобус ыйга тохтопто,
Абыс ыйга аһынна,
Сэттэ ыйга сэрэттэ.

Кыһын уолун тойуга.

*Кыһын уола тойуктаабыта
Кырымпалаах ыллаабыта
Кыстыктары сэргэхсиппит.*

*Хоту дойду хоннобуттан,
Хоннон ойон аасыта,
Хайа хааһын хамсаппыт.*

*Илин киини кэрийбитэ
Ингнибэккэ этиппит
Иэнигийэ иһиирдибит.*

*Арбаа баска аасытыгар,
Халыг систээх хаппарыттан
Кыс хаарынан сахсыллыбыт.*

*Кыһыран кымаахтаабыта
Кырыа баттаба ыскайдаммыт,
Сарадахтаан салынарбыт.*

*Тоһуттар тымныылаабыта,
Тон маһы торолуппут,
Тонгуу сири тонсуттарбыт.*

*Сыыгыныыр салгыннаабыта,
Сыһыы быарын сымнаппыт,
Сыа хаардаан сырдаппыт.*

*Алаас иһин хаарыйбыта,
Аараттан кыыдааннаан,
Көмүрүөнэн күлүмнээбит.*

*Кубулбат кустуктаабыта,
Кубарыччы ойууламмыт,
Күн өттүгүн күрүөлээбит.*

Николаева Айталига Гаврильевна- Айталаана.

Хаар кыырпаҕа.

*Кыыдамныыр саҥа хаар кыырпаҕа
Бүрүйдэ сылайбыт хонууну,
Саҥа кэм сабыллар дьылҕата
Налыйда, тымныыга бэриннэ.
Ыл-ыраас мап-маҥан бу хаарга
Кыырпаҕын ааҕаммын мин үөрдүм,
Санаабар саҥалыы уһуктан
Суурайдым ааспыт кэм аһыытын.
Кэрэтиэн саҥа хаар кыырпаҕа
Кубалыы тэлээрэ көтөрө,
Сүрэхпэр чэпчэки барыта-
Айылҕам сиздэрэй бэлэбэ.
Саҥа хаар, саҥа хаар үөрүүтэ
Оҕо дьон, мэниктии ойуута,
Кыыдамнаа хойуутук, хойуутук,
Симээ эн, чабылый набыллык.
Курустаал күн чөмчүүк кыырпаҕа
Тэнийэр мин дойдум ньууругар,
Көрөбүн кэрэ кыыс үҥкүүтүн
Кылбангыы өрүтэ дайарын.
Саҥа хаар кырачаан кыырпаҕа
Модун күүс уоскулан утаҕа
Үҥкүүлээ, эн тэлээр үөрдэнгин,
Сүрэхпин иэйиинэн кууһангың .*

13.10.2021

Кыраһа хаар.

*Хаартан хаар таңгыллан,
Халаачык эргийэр
Нарыннык тэлээрэн
Дойдубун киэркэтэр.
Куорсуннуу тииһиллэн
Ойуулуур оһуора,
Олуһун соһута
Мин дьолбун хоһуйар.
Сангаттан сааһылаан
Олобу тииһэрэ,
Сырдыга, сылааһа
сангалыы сөргүтэр.*

*Кырнай хаар кыырнаба
Кырачаан бэйэтэ,
Кыраһа кылыыра
Сөхтөрөр - кэрэтэ.
Уран - уус ойуулаан
Кээспитин курдуктук,
Эриэккэс кэрэтик
Киэргэтэн тииһиллэр.
Мап-манган, нарын хаар
Эргиччи тэлээрэн
Эйбэс ийиһини
Миэхэбэ бэлэхтиир.*

27.10.2021

Николаева Инна Николаевна.

Дьыл обуһа.

*Таһырдыа уордайбыт тымныыбыт
Туманнаах, кырыаҕа сууламмыт,
Тибишлэр толоонго дьэтийэн,
Таалалаан көңүллүк көтөллөр.*

*Чысхааммыт дьыл обуһун аҕалыа
Томороон силбиэттээх тыынынан,
Туора муос кылааннаах сытыыта
Тохсуннуу ый аартыгын дьэргэтиэ.*

*Дьыл бастыг маанылаах обуһа
Дьыбардаах сарсыарда көрсүөбү,
Дьаарбайа аттыбар сырсыаҕа
Дьизэрэнкэй үнкүүтүн тэбиэбү.*

*Төгүрүк биир сылга буолуохпун
Туоһахта туора муос обустуун,
Тулабар кындья хаар ыһыллыа
Туундарам сандаара сыдыаайыа...*

Сэтинньи 2021с.

Кыһынгы айылҕа.

*Уорааннаах кыһыммыт бэйэтин биллэрдэ
Кытаанах майгытын дынгнээбин көрдөрдө,
Оһуордаах кырыатын дьэргэтэн тупсарда,
Тоһуттар томороон тымныытын тарҕатта.
Дьон-аймах түүлээххэ астына сууланна
Дьүкээбил уоттарын урсунҕа оонньоотто,
Дьыл сүүнэ оһуһа муостарын кырыылаан
Дьыбардаах сарсыарда тоһуйан көрүстэ.
Кыһынгы айылҕа кылааннаах көстүүтэ
Күннэтэ тунаархай туманын бурхатар,
Кылбаархай хаардары ыпсаран ытыйар,
Күн кыымын саҕахха тиэтэйэ саһыарар.*

Сэтинньи 2021с.

Саҕа сылынан.

*Саҕа сыл, Саҕа дьыл алыптаах киэһэтэ
Күөрэйдэ ыраахтан күлүмнүүр уотунан,
Түмүктүүр төгүрүк биир сылы уруйдуу
Уруунан түмсэммит, дьоллоно мустуохпут.
Обуспут сылыгар махталбыт тылларын
Сэмэйдик сылаастык ахтаммыт ааһыахпыт,
Кэлэр сыл баабырын айхаллыы туойаммыт,
Эйэлээх ырыанан дьиэрэтэн көрсүөхпүт.
Хас биирди и бэйэбит кэтэһэ күүтүөхпүт
Бу үүммүт саҕа дьыл үтүөкэн сылыттан,
Барҕарыы бастыҕын, байылыат олобу,
Чөл олох кынаттаах ситиһи аргыстаах.*

2021с.

Хындыа кыһын тойуга

Олесова Айталига Николаевна.

***

*Манган хаар наскыйа тэлээрэр,
Сир үрдүн туртата сырдатар,
Бу кэрэ көстүүнү кэрэхсээн
Мин эмиэ үгкүүгэ эргийдим.*

*Ылбабай ыйдага уотугар
Куустардым дыктилээх алыпка,
Тулабар нуһаран, долгуран
Сүрэхпин үөрүүнэн толорор.*

*Хаар суорбанынан бүрүммүт
Таптыбын тыйыс кыһыммын,
Алыптаах харанга түүннэри,
Дьүкээбил уотун дьиримин.*

*Мөһүүрэ сулус ардабар
Хаар кырыпаба күлүмнүүр,
Алыптаах танха оонньуутун
Кыыс аймах эрэнэ кэтэхэр.*

Таптыбын тыйыс кыһыммын.

*Тыйыс кыһыны таптыбын!
Сытыы тымныыга куустаран
Туманы быыһынан сүүрэрбин,
Силлиэни кытары сырсарбын.*

*Угуйа дьиримниир дьүкээбил,
Харанга халлаанга күлүмнүүр,
Үрүң хаар ньууругар суһумнаан
Дьэрэкээн оһуорун оонньотор.*

*Ама ким сэргээбэт буолуоҕай?
Кыһыммыт бу кэрэ көстүүтүн,
Айылба анаабыт бэлэбин,
Дьикти алыптаах кэмнэрин!*

*Күөрэйбит күммүтүн баттаһа
Хаамабыт кыһыны кэрэхси,
Чэбдик салгынтан дуоһуйан,
Дууһалыын чэпчээн сэгэйэн.*

Омукова Ирина Петровна – Күндүлүүнэ.

Кыһыммыт кэрэтэ.

*Манган хаар кылбайан сырдыгыан,
Күн уота сандааран тыгарыан!
Кырыарбыт айылба кэрэтэ
Салгына ырааһа- чэбдигэ!*

*Санааны манньытар
Эйгэни уйгуурдар
Туох эрэ дыктини
Күүтэбин эйэргии.*

*Бу маннык чабылга дуоһуйуу
Үтүөбэ, кэрэбэ уһулуу
Кынаттаах кэриэтэ тэйэбин
Тымныыттан тэтэрэ кыһабын.*

*Сүргэлиин үөрэбин,
Уйаннык чэпчиигин
Истинник мичийэн
Дьоллоохпун дэнэбин.*

*Кыһынны буурбабыт бэлэбэ
Түннүккэ оһуордаах бичигэ
Эчи да нарына, сөбөргө
Сиздэрэй ойуута өлгөмө.*

*Махтайа турабын
Одуулаан бэркиһээн
Үчүгэй даҕаны
Уйана чарааһа.*

Кыһынны айылҕа

*Хаары бугул бүрүнэн
Ханньайда дуу бэргэһэн?
Им тэтэрэ кытаран
Ис- истэн сырдыы кыһан.*

*Кыһын дии, чэбдигирин
Кырыа хаарга тэйиэлээн
Тыаллыын сүүрэ сиэттиһинг,
Тымныы салгын куустустун.*

*Обо-уруу мичийдин
Оһуор үктүү хаамыстын
Саҥа сылы көрсүһүҥ
Саҥалыы симэх тиһинг.*

*Хаар, хаар тула эргийдин
Хаачыргыы ырыа айдын
Күлүмнүү үҥкүүлээтин
Күндү Чысхаан күннээтин.*

Осипов Николай Афанасьевич
- Николай Осипов.

Хаар түһэр.

*Хара тыаны бүрүйэн,
Халынгата үллүйэн,
Кыһын кэлбит бэлиэтэ
Кыстык хаара үлүктүүр.*

*Куба түүтэ сымнабас,
Кылбаа манан ып-ыраас,
Тула хойдо тэлээрэр,
Түһэн сиргэ тэлгэнэр.*

*Күөрчэхтэнэ ытыллар
Мэник тыалчаан кыттыһар,
Бурбангалыы үргэнниир
Бурбачыһа сүүрэлиир.*

*Санаан кэллим эмискэ,
Тыаллыын бииргэ оонньуурбун,
Холоруктуу эргийсэ
Халын хаары оймуурбун.*

*Сүрдээх күүскэ, сүр күүскэ,
Сүппүт кэммэр тардыстым,
Ыраас хаары ытыһан
Ыһа оонньуон бабардым.*

Хаар алыба.

*Халын былыт күрэннэ,
Хаарбыт түһэн дьэ бүттэ,
Халлаан халлан килбэйдэ
Күммүт көрөн күндээрдэ.*

*Сырдык уотун ыспахтаан
Санга хаарга оонньоотто,
Кустук араас өгүнэн
Көөчүктэнэ оонньоото.*

*Кырыа буолбут лабааба
Күлүм уотун хатаата,
Кырыа чабыл уотунан
Күлүбүрүү умайда.*

*Санга хаартан сабыллан,
Салгын кытта күлүмнүүр,
Сүрү-куту абылыыр
Сүдү көстүү тулалыыр.*

Петрова Татьяна Михайловна - Мойуу Кыһына.

**“Өлүөнэ долгуннара” литературнай түмсүү,
Хангалас улууһа.**

Кырыа кыһын.

*Өрүспүт турбут -
Өктөөппүт кэлбит.
Кыдыымах тонмут
Ыллык үктэммит.*

*Тойомсук бөтүүк
Тарааба хамсыыр,
Дьаһайар курдук
Күкүүргэ хаһыытыыр.*

*Сырыы буолбут -
Сыарба ааспыт.
Саһаан маспыт
Сайын хаппыт.*

*Сыспайдыыр сиэллээх
Хааллар хаһааба,
Амсайар эбиэстээх
Халыҥыа хаһата.*

*Анньыы тойугар
Мууспүт күлүмнүүр,
Уһаакка уулар
Чэйбит оргуйар.*

*Кылбаарар манган
Кыстык хаар түстэ,
Кырыалаах кыһын
Тийиэн, дьэ, кэллэ.*

*Хоробор муостаах
Хотонго киирэр,
Синньэ сыалдьалаах
Ойбонго сүүрэр.*

Дойдубар сыарҕа хаара түспүт.

*Сып-сырдык изйиинэн сыдыаайан
Тулабар үүт-тураан тэлгэтэн
Дойдубар сыарҕа хаара түспүт,
Сир ньуурун барытын үллүйбүт.*

*Үллүйбүт оонньообут сирбитин,
Хаарынан ыһыспыт тыабытын,
Сөтүөлүүр Наарбаҕан күөлбүтүн,
Бэс Эбэ кэтэбэр сыырбытын.*

*Сыырбыттан таннары сырылаан
Халыҥ хаарга ыллык тэлэммин,
Оонньооботобум, оо, ыраппыт
Ааспыт үйэбэ хаалбыт эбит.*

*Саҥа хаар ып-ыраас ыллыгын,
Сиэн кыыстыын биир тэннэ үктээммин,
Баҕардым Дьөппөммөр буолуохпун,
Тахсар күн сарыалын кууһуохпун.*

13.10.2020

**Попова Елизавета Семеновна
- Бааттаах Кырата.**

Дыбардаах сарсыарда.

*Дыбардаах сарсыарда таһырдыа
Салгын сырылыыр тыыныгар
Килбиктик кыттыһан ылла.
Кырыымпа кыыкыныыр тыаһа.*

*Сылгыһыт кэһиэхтээх куолаһа,
Кылыһахтаах кыыс ырыата,
Дүнгүр тордурбас тойугар
Кыттыспыттар бары холбоон.*

Хос ырыата:

*Дыбар сай тыыныгар
Дыкти араас музыка.
Манна сылдыар эбиттэр
Маанылаах дорҕооннор.*

*Айылҕам эрдэ уһуктуута
Хомус лынкынас ырыата.
Тон мутук тостор тыаһа.
Күпсүүр күпсүтэр сиккиэрэ.*

*Ыраактан мөнгүрээн мэңгидэ
Тымныы оҕуспут көгдөйө.
Айаан улуйан айманна
Тымныынан ангылыйда.*

*Эргиччи куугунуур-кинкиншир
Киэн эйгэ үгүс арааһа
Эҥин элбэх эриэккэс тыас
Холбоспут симфонията.*

Сага хаар, манган хаар.

*Сага хаар түһэн тэлээрэр,
Сагаттан кыһыны абалар.
Манган хаар бүтүннүү бүрүйэр
Сып-сырдык санааны үөскэтэр.*

*Сандаарбыт кыыспынаан,
Сиэн уолаттарбын
Сага хаар сага олобу абалла.
Салбыы олохпун киэргэттэ.*

*Аргыый наллаан кыыдамныыр
Айгыр-силик айылбам
Эргитэр тэлээрдэр
Кэм кэрдиитин.*

Сыа хаар.

*Сыа хаар, маҕан хаар
Сарсыардаттан набыллык
Сай көттө намыыннык.*

*Сага хаар, ыраас хаар
Сайгыччы түһэргэ
Сананна саманнык.*

*Сага хаар, ыраас хаар
Саараабакка эрдэттэн
Сырдатта Майабын.*

*Сыа хаар, сага хаар
Салгына ырааһын.
Сайбаата тулабын.*

*Сыа хаар, маҕан хаар
Сарсыардаттан набыллык
Сай көттө намыыннык.*

Майа

Семенова Татьяна Петровна- Татыйаас.

Кыһын.

*Күн-дьыл солбуллубат уураабынан
Кыырай күөх халлаантан ,
Кыстык хаар тохтообокко түһэн
Кырыа кыһыммыт салалынна.*

*Кырна манган хаар алыба
Күлүмнүүр абыланга дыктитиэн,
Көй салгына тыынарга чэбдигиэн
Күлүмүрдүүр күлүмэ астыгыан.*

*Кыһын барахсан-айылҕабыт бэлэбэ
Күндүлүүр, маанылыыр кэрэ көстүүтүнэн,
Күлүмэх, муударай санааны саҕан
Күүһүрдэр, күүркэтэр ис кыабы.*

*Онтон мин тоҕо эрэ анаарабын
Ол, быдан ыраах дьыллары,
Ойдом, бытанан алаастарга
Олорбут өбүгэлэрим олохторун.*

*Көрөбүн, аам-даам тымныыга
Кэм-кэрди быыһык көстүүтүн,
Кырыа тыыннаах, тоһуттар тымныылаах
Кыыдааннаах туманынан буолууйбут кыһыны.*

*Көстөр-көстүбэт торҕо буруота унаарыйан,
Буор-саах сыбахтаах, муус түннүктээх,
Быстыспат хотон салҕааһыннаах
Саха балаҕанын-төрүт иэримэ дьиэни.*

*Бу бытархан тымныыны үтэйэрди
Аба баһылык көмүлүөк оһобун иннигэр,
Атабын хатыйа ууран, нөрүйэн олорон
Табабын тардар, кэс санаатын сааһылыыр.*

*Аал уотун иччитигэр махтанан, сүгүрүйэн
Алгыс тылын сүмэтин аныыр,
Арагаччылаан, арчылаан диэн
Үөһээ Үрдүк айыылартан көрдөһөр.*

*Сарсыарда, тын хатыыта
Уордаах тымныыны түөһүнэн силэйэн,
Саха хоһууна сабалыаба
Саҥа күнүн олох иһин туруулаһан.*

*Бэйэтин кыаһар бүк эрэнэн,
Бэргэн түргэн быһаарытынан,
Булугас өйүнэн, күүстээх санаатынан
Бултаан-алтаан дьонун үөрдээри.*

*Бу чысхаан кыһын уораанын аахсыбакка
Бурһаннас туман быыһынан,
Байанайын таба тайанаары
Биэрэстэлээх сиринэн эргийиэбэ.*

*Булугас өйүнэн, дьулурунан
Болуо тулуурунан, Күн киһитэ,
Буурба-бурхаат күннэри аһардан
Бүгүнгэ диэри үйэлэри унуордаан кэллэбэ.*

Хаар.

*Ойор күннээх Орто дойдум ньууругар
Оргууйдук, набыллык куба манган хаар,
Оһуор-ойуу түһэрбит кыраһа хаар
Олох кэрэтин кытта алтыһыннарар.*

*Көмнөх хаар түһэн үлүктүүр
Көмүк хаар сир сиигин симиир,
Кыстык хаар эргичийэ кыыдамныыр
Көбүччү хаар үрүг түү суорбанныыр.*

*Тула ырааһын, сиздэрэйиэн,
Туналыйар сыдыаайа кэрэтиэн,
Толбоннурар суһума дыктитиэн,
Тунуйбут салгына чэбдигиэн.*

*Тосхойбут кэрэ эйгэбэ куустаран
“Тутум үрдээн” сэгэйэ үөрэн,
Сүрэбим сыа хаардыы уулан
Сага хаарга олук уурабын.*

*Кырнай хаар күлүмнэс күлүмэ,
Кырама хаар ыраас сардангата,
Кылбаа манган хаар алыба,
Кырса манган хаар кырымаба.*

*Сып-сырдык сандаарар абылана
Сайаҕас санаа истинг изийиэтэ,
Сып-сылаас олох тыына
Сүргэбин көтөбөн үөһэ көтүттэ.*

Сивцева Вера Иннокентьевна- Арчыына

Хаар алыба.

*Манган хаар кыыдамныы ыһыллар,
Тулабын күлүмнүү киэргэтэр,
Кыһынгы кэрэтэ долгутар
Сүрэхпин үөрүүнэн толорор.*

*Айылбам биир дыкти бэлэбин,
Куруһуба оһуор кыырыабын
Ытыспар түһэрэн ыламмын,
Дуоһуя манньыйа көрөбүн.*

*Уйаҕас дууһабар ыллаата,
Көмүс хаар курустаал өгүнүү
Тэлээрэ кыырайа тулабын,
Сырдата, сандаара үллүйэр.*

*Үрүң хаар, кылбаа хаар ырааскын,
Эрэл ыллыгын дыргытабын,
Сырдык санааҕа куустараммын,
Алгыстаах суолу тутуһабын.*

Хаар.

*Тахсар күн сарыалын уруйдаан,
Аһаҕас түннүкпэр тураммын
Саҥа хаар тэлээрэ ыһыллар,
Үөрүүтүн долгуйа үллэстэр.*

*Көөчүктүүр күлүмнүүр көстүүтүн
Куба манан намыын үгкүүтүн
Дуоһуйа манньыйа бигэнэн,
Олуһун кэрэхсээн сөбүбүн.*

*Иэйиинэн толорон, ыллатан,
Көмүс кыыраах ыраас ырыата,
Уйан сүрэҕим кылын таарый,
Кырыымпа тыаһыныы лыгкынаан.*

*Тулабар ыһыллар кылбаа хаар,
Курустаал кэриэтэ чабыллан,
Кыһынны кэрэтэ долгутар,
Дууһабын үөрүүнэн толорор.*

Сивцева Елена Яковлевна - Талбаана.

Кыһын.

*Тымтар тыйыс кырыа кыһын
Туманнаах хойуу салгына,
Тилэйэ сүүрэн кырдалга
Тонуу хаарынан ытыйда.*

*Тоһуттар тымныы күннэрэ
Тулабар хаары көтүттэ,
Тыабыт кырыанан бүрүнэн
Тыйыс салгынга куустарда.*

*Толоон устун тэлэһийэ
Тыалым ытыйар бурбатын,
Тымныы тыынынан сырылаан
Тулам иһийэр чуумпутук.*

*Тыһаан кэллэбэ кыһыммыт
Тонуй санаатын киллэрэн,
Тулам бүтүннүү иһийэн
Тонгон турдаба айылтам.*

21.11.2020.

Кырыа кыһын.

*Күһүн бүтэһик бэлиэтэ
Сэмээр ардабын түһэрдэ,
Сиккиэр тыалынан оонньотон
Күһүммүт кэмигэр барда.*

*Кэрии тыатынан дабайан
Ойуур кырыанан бүрүттэ,
Сарсыардаангы саһарбаба
Күлүмнээн уотун оонньотто.*

*Тула өттүм бурхачыйан
Тымныы оһуорун үктээтэ.
Туох дыккити кэрэ ойуутун
Толоон устунан тэлгэттэ,*

*Силлиэ тыалынан ытыйан
Оһуор ойуутун түһэрдэ,
Тымныы кыһыммыт барахсан
Кыстык хаарынан бүрүйдэ.*

Бүлүү.

**Сидорова Розалия Ефимовна
-Ымыгчаана хунтаар.**

Кыһын.

*Туус манган хаарынан
Туртайар тыа сыһыы,
Кулүмнэс кырыпабынан
Киэргэммит аар хатын.
Сырылас тымныыттан
Сыыгыныыр көй салгын,
Тулабар аан туман
Туртанныы эргийэр.
Оо, кыһын, оо, кыһын
Кэрэбин даҕаны!
Бэл диэтэр таптыыбын
Сырылас тымныыгын!
Айылҕам бу дыкти
Кэрэчээн көстүүтэ,
Тыйыһын да иһин
Дууһабын дьэ, үөрдэр.*

Хаар вальса.

*Налыйбыт бу чуумпу түгэнгэ
Намыыннык үөһэттэн хаар түһэр,
Санньыйбыт санаабын сайҕааннар
Саймаара көтөллөр тулабар.
Турабын чуумпуга бигэнэн
Түбүктээх кэмнэртэн тулламмын,
Мунчаарбыт дууһабын үөрдээри
Көрөбүн бу кэрэ көстүүнү.
Кылбаннаа, кылбаннаа манган хаар,
Курус санааны кыйдаангын!
Ырааска сырдыкка угуйан
Ыспахтаа бу кэрэ бэлэххин.*

Софронова Ольга Васильевна- Сунум.

Хаар түһэр...

(Айылҕа биир чулуу көстүүтэ)

*Чараастык санныбар тайана
Үөһэттэн түһэллэр көп түүлэр,
Кыһын кыыс чэпчэки илиитэ
Сырдыгы, ырааһы бэлэхтиир.*

*Олохпор кэлиэхтээх соргубун,
Дьоһуннаах дьолуолаах үөрүүбүн,
Ырыабын-тойукпун, хоһооммун
Таайтарар бу дьикти турукпун.*

*Ытыспар бу түспүт кыырнабы
Сохуйа мин санга көрөбүн,
Айылҕа бу ууһун, уранын
Хас биирдии оһуорун сөбөбүн.*

*Бу сиргэ олорор дьоннордуу
Хас кыырнах туох эрэ дьиктилээх,
Туһунан угуйар ис күүстээх,
Туох эрэ биллибэт алыптаах.*

*Сып-сырдык умайар уот кыымнаах,
Сып-сылаас ытыска уулардаах,
Санааҕа, сүрэххэ хаалардаах --
Айылҕа биир чулуу көстүүтэ!*

*Нуһаран бу күнгэ баҕардым --
Оҕоттон, доҕортон, дьүөгэттэн
Ып-ыраас хаар истинг сыһыаны,
Ууллубут уйаҕас изиһини.*

*Хас күнүм тус миэхэ күндүгүн,
Эйигин сыаналыы үөрэнним,
Илибин мин хаарга уунабын,
Оболуу истинник үөрэбин.*

09.03.2021 сүл. Ньурба к.

Сага Дьыл киэһэтэ.

*Халлаантан, кый ыраах үөһэттэн
Хаар түһэн кыыдамныыр, кыламныыр,
Сага дьыл иһэрин бэлиэтэ
Харыйа дьиз ахсын кизркэйдэ.*

*Айылба маанылаах бу маһа
Кырыа хаар бүрүммүт харыйа,
Уон араас уотунан дьиримнии
Сага Дьыл кизгэлэ эн буоллун!*

*Аймахха, оҕоҕо-урууга
Алыптаах бу киэһэ аҕалыа,
Туох эрэ дьиктини, кэрэни,
Таайбаранг ангардаах киэһэни.*

*Ким эрэ бу киэһэ көрсүөҕэ
Сүрэбин ангарын-тапталын,
Иһирэх иэйиитин киниэхэ,
Сага Дьыл киэһэтэ бэлэхтиэ.*

*Баҕардым эһиэхэ, бар дьонум,
Сага Дьыл бу үүнэр түүнүгэр
Үрүйэ уутунуу ып-ыраас
Санаабыт барыта туолуохтун!*

Ньурба к., 31.12.2016 с.

СОДЕРЖАНИЕ

Саргылана Федорова - Саргылана Сайын.	3
Утүө кыһынны кэмнэринэн биир дойдулаахтарбыт!	
Андреев Егор Ксенофонтович -Хоһуунай.	4
Тымныы оҕус күрдүөтүүр. Кыһынны оһуордар.	
Атласов Петр Николаевич.	6
Кыһын кэрэтэ. *** Ирбэт тон сайар сылааһа	
Афанасьев Илья Ильич - Алмаас.	8
Саһа хаар.	
Баишева Марелла Афанасьевна - Сайдыына.	9
Кырыа кыһын барахсан Кыһыны таптыбын	
Бурцева Антонина Романовна - Далаһа.	11
Тымныы оҕус уонна Дэллэ.	
Данилова Анна Семеновна - Сарыада.	13
*** Чараас,чараас нуолур солко *** Таһырдыа намыыннык хаар түһэр *** Эн кэтит санныгар тайанан	
Данилова Зоя Никандровна - Кэкэрдэ.	15
Кырыа ырыата тылынна. Кыламан кырыата.	
Евсеева Каджана Николаевна - Чэлгийэ.	17
*** Кыракыйкаан оҕо сааһым *** Бурбаннас тымныы тыыннаах	
Егорова Галина Ивановна - Эбэ кыһа.	19
Дьол – соргу суолунан хаамсыабын. Манан хаар үнкүүлүүр.	
Иванов Илья Васильевич - Хоһуун.	21
*** Кыһын кылбаа сабыытынан Ахсынны Бйа.	
Иванова Степанида Николаевна–Санаара.	23
Саһа хаар. Хатын.	
Капитонова Александра Ивановна.	25
Кындья манан хаар. *** Күһүөрү кыһын	
Кожуров Степан Егорович-Ыстапан Таастаах.	27
Манан хаарым кыырпаҕа. Кыһын Саха сириттэн саҕаланар.	
Коротова Екатерина Алексеевна - Кэтич Лэчил.	29
Үрүн хаар үөрүүтэ. Кыһыммыт кэлиитэ	

Ксенофонтова Светлана Егоровна – Илгэйэ.	31
Кыһын.	
Кыһын уолун тойуга.	
Николаева Айталина Гаврильевна- Айталаана.	34
Хаар кыырпаҕа.	
Кыраһа хаар.	
Николаева Инна Николаевна.	36
Дьыл обуһа.	
Кыһынны айылҕа.	
Саҥа сылынан.	
Олесова Айталина Николаевна.	38
*** Маҥан хаар наскыйа тэлээрэр.	
Таптыбын тыйыс кыһыммын.	
Омукова Ирина Петровна – Күндүлүүнэ.	40
Кыһыммыт кэрэтэ	
Кыһын	
Осипов Николай Афанасьевич- Николай Осипов.	42
Хаар түһэр.	
Хаар алыба.	
Петрова Татьяна Михайловна - Мойуу Кыһына.	44
Кыры кыһын.	
Дойдубар сыарҕа хаара түспүт	
Попова Елизавета Семеновна- Бааттаах Кырата.	46
Дьыбардаах сарсыарда.	
Саҥа хаар, маҥан хаар.	
Сыа хаар.	
Семенова Татьяна Петровна- Татыйаас.	48
Кыһын.	
Хаар.	
Сивцева Вера Иннокентьевна- Арчыына	51
Хаар алыба.	
Хаар.	
Сивцева Елена Яковлевна- Талбаана	53
Кыһын.	
Кыры кыһын.	
Сидорова Розалия Ефимовна -Ымычаана хунтаар	55
Кыһын.	
Хаар вальса.	
Софронова Ольга Васильевна- Суһум.	56
Хаар түһэр...	
Саҥа Дьыл киэһэтэ.	

Кындья кыһын тойуга

Кындья кыһын тойуга

Редактор *С.С. Федорова- Саргылана Сайын*

Подписано в печать

Формат 60x84/16 Усл.печ.л. 3,75

Гарнитура Times Тираж экз. Заказ №

Отпечатано в Типографии